

HÄLSINGTUNA KYRKAS TRAPPA OCH RAMP

Antikvarisk medverkan vid ombyggnad av trappa och uppförande av ny ramp vid huvudentré

Hälsingtuna kyrka
Hälsingtuna socken
Hudiksvalls kommun
Hälsingland
2008-2009

Daniel Olsson

HÄLSINGTUNA KYRKAS TRAPPA OCH RAMP

Antikvarisk medverkan vid ombyggnad
av trappa och uppförande av ny ramp vid huvudentré

Hälsingtuna kyrka
Hälsingtuna socken
Hudiksvalls kommun
Hälsingland
2008-2009

Rapport 2012:09
Daniel Olsson

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Du kan själv ladda hem rapporter i PDF format från länsmuseets hemsida eller beställa kostnadsfritt i PDF format inger.eriksson@xlm.se eller 026-65 56 42.

Rapporter (tryckt), böcker och mycket annat kan Du köpa/beställa i länsmuseets butik butik@xlm.se eller 026-65 56 35.

Utgivning och distribution:

Länsmuseet Gävleborg

Box 746, 801 28 Gävle

Tel 026-65 56 00

www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2012

Omslagsbild: Hälsingtuna kyrka från väster efter ombyggnad av trappa och uppförande av ny ramp vid huvudentrén. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg 2009-11-03.

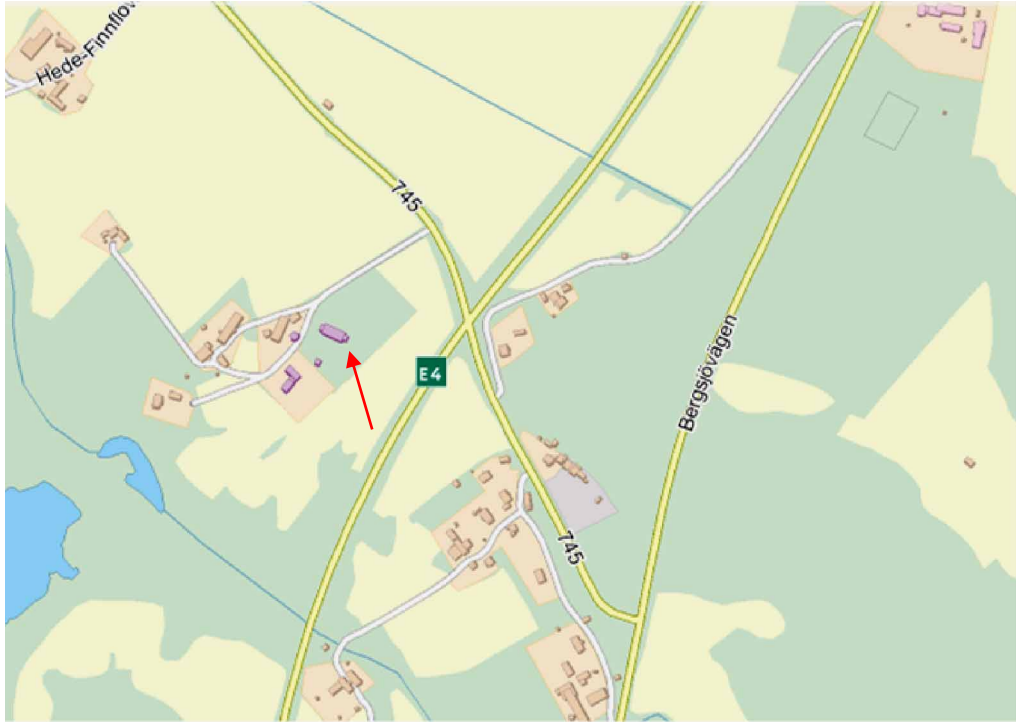
Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande MS2010/01366.

ISSN 0281-3181

Print: Länsmuseet Gävleborg

INNEHÅLL

Inledning.....	5
Historik och beskrivning.....	5
Problembeskrivning och skadebild.....	6
Utförda åtgärder.....	7
Antikvariska ställningstaganden.....	8
Slutomdöme.....	9
Sammanfattning.....	10
Administrativa uppgifter.....	10
Besiktningstillfällen.....	10
I Läns museets arkiv förvaras.....	11
Noter.....	11
Käll- och litteraturförteckning.....	11
Arkiv.....	11
Otryckta källor.....	11

Ill. 1. Utdrag ur cX-länskarta med Hälsingtuna kyrka markerad med en röd pil.

INLEDNING

Under hösten 2008 och våren 2009 har det uppförts en ny ramp vid Hälsingtuna kyrkas huvudentré. I samband med detta har även stentrappan byggts om. Arbetet har följt ritningar framtagna av arkitekt Lena Almqvist, Arkitektverkstan i Hudiksvall AB och ombyggnaden har utförts av Åkes bygg, Hudiksvall. Ombyggnaden har bekostats av församlingen och genom kyrkoantikvarisk ersättning. Läns museet Gävleborg har deltagit i ombyggnaden som antikvarisk medverkande genom antikvarie Daniel Olsson som även har sammanställt denna rapport.

Ill. 2. Hälsingtuna kyrka från sydost. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2007-07-06.

HISTORIK OCH BESKRIVNING

Hälsingtuna kyrka är en av länets medeltida stenkyrkor, försedd med ett högt torn i väster och en sakristia av trä i öster. Kyrkan har stensockel, vitputsade murar med rundbågiga småspröjsade fönster och plåttak på långhus och sakristia. Tornet kröns av en lanternin med spira. Kyrkans huvudingång är genom tornet och vid huvudentrén fanns före ombyggnaden en tresidig äldre stentrappa av massiva granitblock. Trappan vid huvudentrén är tre steg hög och stenblocken är fogade och kramlade med järnkramlor. Det översta stenblocket har en svagt rosa kulör. Från en plats någon meter väster om stentrappan leder en rak gång med rödaktiga stenplattor till kyrkogårdens huvudentré.

Ill. 3. Karl-Erik Fredriksson, f.d. kyrkvaktmästare i församlingen, står vid kyrkans trappa före ombyggnaden. Till vänster om trappan ses rampen av aluminium. Nederst i bild ses den stenlagda gången. Foto från väster, Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg 2005-02-09.

PROBLEMBESKRIVNING OCH SKADEBILD

Före ombyggnaden fanns en enkel ramp av aluminium i anslutning till stentrappan vid kyrkans huvudentré. Denna ramp var dock mycket smal och alldeles för brant för att kunna fungera tillfredställande. Det fanns inte heller möjlighet att transportera katafalker via rampen. Därtill gav aluminiumrampen ett provisoriskt intryck och den var således i inte särskilt väl anpassad till den välbevarade miljö som kyrkomiljön i Hälsingtuna utgör. Församlingen ansåg även att det var principiellt viktigt att alla kyrkobesökare skulle kunna använda samma entré till kyrkan.

Vissa stenplattor i gången mot kyrkogårdens västra entré var vittrade. Gången har därför fått läggas om vid ett flertal tillfällen, vilket fått till följd att gången inte längre når ända fram till trappan, vilket den ursprungligen gjorde.

Ill. 4. Detalj av stentrappan från sydväst före ombyggnaden. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg 2008-09-26.

UTFÖRDA ÅTGÄRDER

Principen för ombyggnaden var följande: Trappplanet förlängdes åt väster cirka 0,4 meter och från detta vilplan anordnades en ramp åt söder med lutningen 1:12. Den övre delen av rampen ned till ett vilplan är rak och därefter är rampens nedre del vinklad mot sydost för att på så sätt ansluta till gångvägen söder om kyrkobyggnaden. Rampen har sidor av granit och gångbanchällar av samma material. Tillsammans med arkitekten, entreprenören och församlingen beslöts att till nya stenkonstruktioner skulle sten från Emmaboda granit användas.¹

Åkes bygg inledde arbetet i november 2008 med att gräva ur för rampens grundläggning. Vid detta arbete utförde arkeolog Inga Blennå, Läns-museet Gävleborg, en schaktkontroll, vilket Läns-styrelsen ställt som krav i sitt tillstånd. Det visade sig dock att jordlagren var omrörda och inga fynd påträffades under grävarbetet.²

Ill. 5. Åke Fredriksson från Åkes bygg skottar bort snö från stentrappan. I bakgrunden ses urgrävningen som utförts för rampens grundläggning, här täckt med presenningar. Foto från nordväst, Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2008-12-05.

Markisolering Ecoprim, till en tjocklek av 70 mm, lades sedan ned där rampen skulle anläggas och på denna göts betongsulor under rampens blivande sidor. På betongsulorna har nytillverkade sågade granitblock av 120 mm bredd och flammad yta på utsidan placerats. Blocken sattes fast med stålstag. Mellan dessa granitsidor har fyllningsmaterial av bergkross packats väl och på detta en gjutning med betong, sättbruk och slutligen gångbanchällar av samma slags granit som rampens sidor. Dessa sidor skjuter upp en aning över rampens gångytor för att skapa ett avåkningsskydd. På rampens utsida har under 2009 ett järnräcke av rundstång av järn satts upp. Räcket avslutas med en rund nedåtböjd form. Räcket har avfärgats i helt svart kulör. Se mer om räcket under antikvariska ställningstaganden nedan.

Ill. 6. Rampen från nordväst innan räcket sattes upp. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2008-12-17.

Den befintliga stentrappan demonterades och markisolering lades ut

varefter trappan återuppfördes cirka 0,4 meter längre västerut. Även järnkramlorna i stentrappan har satts tillbaka. Trappan har fyllts upp inuti med bergkross och kompletterats med en ny granithäll direkt framför porten. Ett mindre hål i den äldre granithällen har fyllts med bruk. På trappans norra sida har ett granitblock placerats för att fylla ut utrymmet mellan stentrappans norra del och kyrktornets västra vägg. Mellan rampen och kyrktornet har utrymmet fyllts upp med bergkross som har försetts med ett singelskikt överst. Marknivån intill rampens nedre del har höjts för att bättre ansluta till rampen och för att den ska luta åt rätt håll. De återstående justeringarna av marknivån och sådd av gräs utfördes under 2009.

Enligt Lena Almqvist förslag skulle även de befintliga stenplattorna i gången mot kyrkogårdens västra entré bytas ut mot gångbanelädder av granit med fält av grå skiffer.³ Detta har dock ej utförts i samband med denna renovering och den tidigare gången av plattor ligger ännu kvar.

Ill. 7. Rampen från sydväst efter att räcket hade satts upp. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg 2009-11-03.

ANTIKVARISKA STÄLLNINGSTAGANDEN

Församlingen anlade först arkitekt Lena Almqvist att ta fram förslag på lämpliga alternativ hur en ramp skulle kunna uppföras i anslutning till huvudentrén. Flera förslag utarbetades, men då församlingen ansåg att kostnaden skulle bli för stor att genomföra något av dessa valde de att ta fram ett alternativ med en fabrikstillverkad ramp med korrekt lutning, men Länsstyrelsen lämnade inte tillstånd till detta utförande. Församlingen återgick då till Lena Almqvists förslag och det var detta som senare kom att genomföras med vissa mindre revideringar. Frågan om rampens utformning var således avgjord när arbetet startade.

Vid val av lämplig sten till rampen deltog rampens arkitekt, anlitad byggtrenör, församlingen och antikvariskt medverkande. Den valda graniten är något ljusare än den äldre stentrappan, men den var ändå den sten som ansågs ligga närmast den befintliga i nyans och struktur.

Enligt ritningens textdel skulle räcket tillverkas av fyrkantsjärn med överliggare av rundstång och ledstången skulle avslutas med en kula i ändarna. Räcket skulle bultas och skruvar täckas med halvklot av metall. Så blev dock inte fallet. Räcket utfördes istället av betydligt grövre rundstång till både stolpar och överliggare. Läns museet fick aldrig möjlighet att lämna några synpunkter på dessa förändringar. Enligt uppgift från församlingen kommer klot att sättas upp i de båda ändarna på ledstången, men det är ännu ej utfört.

Läns museet anser att det ursprungliga förslaget med mer nätta proportioner på räcket hade passat bättre in i denna miljö, men anser dock att det uppsatta räcket ändå bör kunna accepteras ur kulturmiljömässig aspekt.

Vid slutbesiktningen beslöts att handledarna som sitter uppsatta på var sida huvudentrén på kyrktornets västra fasad tills vidare ska få sitta kvar, trots att de sedan stentrappan flyttades ut respektive ersattes av ramp, inte har någon funktion längre. Ett borttagande skulle innebära att hålen på väggen måste lagas och då ansåg församlingen att handledarna skulle få sitta kvar, vilket Läns museet inte hade något att invända emot.

Ill. 8. Detalj av räcket avslutning. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2009-11-03.

SLUTOMDÖME

Ombyggnaden av trappan och rampen har utförts av Åkes bygg, Hudiksvall, på ett självständigt sätt i samråd med församling, arkitekt och antikvariskt medverkande. Räcket blev, som ovan har beskrivits, grövre i dimensioner än vad som var planerat, men i övrigt stämmer rampen och trappan väl överens med framtagna bygghandlingar. Läns museet anser att rampen ur antikvariskt hänseende smälter in i miljön vid Hälsingtuna kyrka. Läns museet godkände arbetet i ett separat slutbesiktningsintyg daterat 2008-12-07. Det som kvarstod att utföra efter slutbesiktningen har sedan vidtagits, med undantag av ledstångens klot, vilket Läns museet har konstaterat vid en efterbesiktning 2009-11-03.

Ill. 9. Den nya rampen från nordväst. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg 2008-12-17.

SAMMANFATTNING

Under hösten 2008 har en ny ramp uppförts vid Hälsingtuna kyrkas huvudentré och i samband med detta har även stentrappan byggts om. Rampen har uppförts av granit och under 2009 försetts med ett svart järnräcke. Arbetet har med undantag av räcket följt ritningar framtagna av arkitekt Lena Almqvist, Arkitektverkstan i Hudiksvall AB och ombyggnaden har utförts av Åkes bygg, Hudiksvall. Ombyggnaden har bekostats av församlingen och genom kyrkoantikvarisk ersättning. Länsmuseet Gävleborg har deltagit i ombyggnaden som antikvarisk medverkande och Länsmuseet har godkänt arbetet ur antikvariskt hänseende.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens beslut, Dnr: 433-8687-05
433-5671-06

BESIKTNINGSTILLFÄLLEN

Rådgivning	2005-02-09
Rådgivning	2005-11-04
Dokumentation	2007-07-06
Dokumentation	2008-06-17
Antikvarisk medverkan 1	2008-09-26
Antikvarisk medverkan 2	2008-12-05
Slutbesiktning	2008-12-17
Efterbesiktning	2009-11-03

I LÄNSMUSEETS ARKIV FÖRVARAS

Foton	2005-02-09	Dg 12-1193-1208
	2005-11-04	Dg 07-5188-5194
	2007-07-06	Dg 07-5268
	2008-06-17	Dg 09-1322-1323
	2008-09-26	Dg 09-1074-1089, Dg 09-1350-1351
	2008-12-05	Dg 09-1368-1380
	2008-12-17	Dg 09-1381-1401
	2009-11-03	Dg 09-4582-4588

Länsstyrelsens beslut
Antikvariskt slutbesiktningsintyg
Ritningar med utförandebeskrivning
Tidigare förslag
Korrespondens

NOTER

- 1 Almquist, Lena. 2005/2006
- 2 Blennå, Inga. 2008
- 3 Almquist, Lena. 2005/2006

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

Arkiv

Länsmuseet Gävleborg, Ärendearkivet; Hudiksvalls kommun,
Hälsingtuna socken, Kyrkliga byggnader, Hälsingtuna kyrka

Otryckta källor

Almquist, Lena. Ritning; Hälsingtuna kyrka, förslag till
handikappramp, daterad 2005-05-12 med rev. 2006-01-04.

Blennå, Inga. Arkeolog Länsmuseet Gävleborg, muntliga
uppgifter, hösten 2008.

LÄNSMUSEET GÄVLEBORG, BOX 746, 801 28 GÄVLE. TEL 026-65 56 00. WWW.LANSMUSEETGAVLEBORG.SE
BESÖKSADRESS: SÖDRA STRANDGATAN 20, GÄVLE. FAKTARUM: STYRMANSGATAN 4, GÄVLE.

